

Ольга ІГНАТЕНКО

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ПОЗИЦІЯ МИСТЕЦТВОЗНАВЦЯ ВОЛОДИМИРА ОВСІЙЧУКА В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945—1970-ті рр.)

Висвітлюється становлення особистості та громадсько-політичної позиції В.А. Овсійчука в складний воєнний та повоєнний час. На підставі розсекречених архівних матеріалів Управління служби безпеки України у Львівській області, документів Державного архіву Львівської області (ДАЛО), простежується психологічний клімат того часу як на робочих місцях, де працював майбутній учений, так і в Україні в цілому. Підкреслюється, що насильницькі заходи виявилися недостатніми, щоби зламати сильні патріотичні позиції окремих особистостей. Наголошується, що всупереч безпартійній позиції, роль В. Овсійчука в мистецькому житті Львова була однією з визначальних.

Ключові слова: В. Овсійчук, Львів, громадсько-політична позиція, компартійна влада, місцева еліта, мистецька еліта.

© О. ІГНАТЕНКО, 2014

Становлення особистості та громадсько-політичної позиції Володимира Антоновича Овсійчука — доктора мистецтвознавства, професора, завідувача відділу мистецтвознавства ІН НАН України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка та премії НАН України імені Івана Франка, члена-кореспондента Академії мистецтв України, дійсного члена НТШ — відбувалося в час складних воєнних та повоєнних подій. З метою їх реконструкції та дослідження автор статті проаналізувала розсекречені архівні матеріали Управління служби безпеки України у Львівській області, документи Державного архіву Львівської області (ДАЛО): Львівського обкому компартії України, протоколи засідань партійного бюро та партійної організації Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва (ЛДІПДМ), інші документи. Значну увагу приділила використанню усної історії [28, с. 285—294] шляхом проведення біографічного інтерв'ю з інформантами [30, с. 386—397]: В. Овсійчуком¹, С. Шабатурою², А. Бокотеєм³. Залучила й один з методів соціальної історії, зорієнтованої на виокремлення й дослідження окремих науковців чи подій в єдності із соціокультурним оточенням — мікроісторичний підхід, який дав змогу зосередити увагу на долі В. Овсійчука в межах зазначеного періоду й локації та дослідити: суспільно-політичні умови праці, методи тиску тоталітарної системи і зумовлений цим морально-психологічний стан науковця.

Ситуацію 1941—1945 рр. на західноукраїнських землях на основі документальної бази досліджували Я. Дашкевич [14], І. Патер [27], М. Литвин [25], Р. Генега [11], інші, що сприяло розумінню причин повоєнних подій, тенденцій. Процеси повоєнного Львова вивчали мистецтвознавці Р. Яців [32—35], О. Голубець [12], Р. Шмагало [31], інші науковці. Дані про творчі, наукові здобутки і громадську діяльність В. Овсійчука містить його бібліографічний покажчик [10]. Цінними щодо висвітлення суспільно-політичного тла Львова зазначеного часу є тритомна «Історія Львова» [21], збірник документів і матеріалів «Культурне життя в Україні. Західні землі» [22; 23], матеріали повоєнної та сучасної преси, періодики.

¹ Записано під час розмови автора статті з В. Овсійчуком 7.08.2013 р.

² Записано під час розмови автора статті зі С. Шабатурою 14.08.2013 р.

³ Записано під час розмови автора статті з А. Бокотеєм 28.10.2013 р.

Отож, влітку 1944 р. компартійна влада відновила політику радянізації, яка характеризувалася уніфікацією суспільно-політичного і культурно-освітнього життя, закриттям низки українських громадських культурних закладів, що діяли в роки нацистської окупації [25, с. 133—139]. Багато митців у 1943—1944 рр. емігрували в західну Європу, а згодом в США, Канаду, Аргентину, Австралію, Венесуелу [12, с. 30]. Як засвідчили документи, представників інтелігенції радянлізували «батогом і пряником». Так, в одному із листів Сталіну (від 22.08.1944 р.), написаному на міських зборах працівників культури, науки і мистецтва Львова, читаємо: «Німці душили нашу національну культуру і мистецтво. ... Ми вчені м. Львова, проклинаємо підлих зрадників українського народу і іудів кубійовичів, паньківських, бендер, які продають батьківщину і культуру німецькому фашизму. Перші слова подяки і любові ми шлемо Вам, за визволення наше з ярма німецької окупації». Натомість, упродовж 1941—1944 рр. німецька й українська преса (зокрема «Львівські вісті») регулярно писала про наслідки енкаведистського терору у Львові. До місць розстрілів українців у Львові та інших міст запрошували кореспондентів зі Швеції, Португалії, Швейцарії, США, представників Міжнародного Червоного Хреста. Пережив це й В. Овсійчук, який розповів: «Не забуду літа 1943 року. Біля нас з братом і батьком бігала сестричка. В хату зайшли три німця і звеліли їй покликати «мутер»... нас поставили в ряд і націлили автомати. Хвилину, як вічність, смерть «дивилася нам у очі» ... Вони сказали, що прийдуть за півгодини і, якщо до того часу не скосимо квітник — розстріляють. Пішли... і не повернулися» [20, с. 217].

Водночас на західноукраїнських землях, опозиційно до фашистського й комуністичного режимів, діяли з'єднання організації українських націоналістів й української повстанської армії (ОУН—УПА). В час існування СРСР свідчення їхньої боротьби й документація більшовиків зберігалися в архіві Управління СБУ в Львівській області під грифом «Цілкою таємно». Зі здобуттям Україною незалежності дослідникам дозволили їх вивчати. Йдеться про документи, на кшталт, «Звернення ОУН до народу, 1943» [2, арк. 99], де, зокрема, зафіксовано таке: «Одна каторга змінюється другою... Замість гестапо — приходять криваве НКВД. ... Геть слюзи й нарікання! Німецьких і московських завойовників

В. Овсійчук на фронті. 1944 р.

зустрінемо організованою збройною обороною!» тощо. Такими були відповіді оунівців на фізичне знищення силовими структурами радянської влади українського національно-визвольного руху, місцевої еліти, зокрема мистецької. Натомість життєвий простір був заповнений компартійними гаслами. Зокрема, «Заклики ЦК ВКП(б) до 34-х роковин Великої Жовтневої соціалістичної революції», зі шпальт газети «Ленінська зірка» лунали так: «Під проводом Леніна, під проводом Сталіна — вперед, до перемоги комунізму!» [24, с. 2].

На тлі такої напруженої ситуації формувалися громадсько-політичні погляди В. Овсійчука, що сам пригадував так: «Я народився 28 липня 1924 року в с. Малий Скит Славутського р-ну Кам'янець-Подільської (тепер Хмельницької) області. Шкільний атестат отримав 22 червня 1941 року. Застерігаючи нас, малих, від радянської влади, мати повчала: «Ні з ким ні про що не говорити». Я тисячу разів давав їй слово. Пам'ятаю страшний голодомор 1932—1933 років. Спасибі матері, що врятувала. 1944 р. мене з батьком забрали на фронт. Пройшов війну в складі Першого, потім Четвертого Українських фронтів через Західну Україну, Польщу, Чехословаччину в роті «смертників» (полковій автоматній роті). Взимку спали в снігу, замотавшись у шинель; від взуття мав, як і інші, одну лише назву.

В. Овсійчук малює солдат. 1944 р.

Нам давали 400 грам хліба, попередньо намоченого водою, а на претензії відповідали: «Нащо більше? Може тебе вб'ють сьогодні?». Виділені консерви ми бачили рідко, бо «наші люди» обмінювали їх на горілку. Солдатів дивував, оповідаючи грецькі міфи. Як побачили, що малюю, то давали відро з розколюченою саженою, щоб я перемальовував шаржі на Гітлера з газети «Правда» на стіни хат»⁴. До слова, лише 1957 р. з пораненого на фронті коліна В. Овсійчукові вилучили кулю.

1946 р. Володимир Антонович вступив до Київського театрального інституту, однак, розчарувавшись, залишив, згодом, став студентом мистецтвознавчого факультету Ленінградської академії мистецтв. Вищу освіту завершив 1952 р. на історичному факультеті Львівського університету, де навчався з третього курсу. Він переконаний, за критичні виступи та шевченківські вечори в часи ідеологічних обмежень «заплатив» спершу відсутністю, а згодом складними житловими умовами. «У повоєнні роки ми з мамою і сестрою, — продовжував В. Овсійчук, — жили на горищі Львівської картинної галереї. Сьогодні маю маленьку квартиру» [16, с. 5]. «Коли 1947 р. відкрили ЛДПДМ, то для викла-

⁴ Записано під час розмови автора з В. Овсійчуком 7.08.2013 р.

дання запросили викладачів з різних міст УРСР й СРСР, які «внедряли» соцреалізм. У Львові вони вбачали мистецтво європейського характеру, яке викладали після Парижа, Варшави, Кракова, Відня... Дивовижне в тому, що борючись із ним, у скорому часі, були ним же поборені»⁵.

Протилежну до В. Овсійчука позицію займали представники радянської влади, що, зокрема, засвідчили слова секретаря Львівського обкому КП України М. Лазуренка, зафіксовані в «Постанові бюро Львівського обкому компартії України про роботу ЛДПДМ (від 27.02.1959 р.): «Формалістичні прояви в студентських роботах довго не знаходили відсічі з боку викладачів провідних кафедр живопису (завідуючий Р. Сельський) і рисунку (завідуючий І. Гуроров), а окремі... виправдовували їх «хворобою росту», «пошуками декоративності»... Партійна організація не мобілізувала колектив на боротьбу з виявами ворожої буржуазної ідеології» [22, с. 376—377]. Отож, потреби людини розібратися в своїй духовній сутності... холоднокровно нейтралізували «тематичні картини», мускулісті фігури меморіалів слави та напівкомічні маски з портретів героїв соцпраці [32, с. 3]. Радянським темам, зокрема, воз'єднанню України з Росією присвячували роботи місцеві митці В. Манастирський, В. Фростецький, М. Рябінін, В. Сколоздра, інші, проте на виставках домінували твори приїжджих [15, с. 126].

Закінчивши аспірантуру (Ленінград, Ермітаж), В. Овсійчук повернувся у Львів, де познайомився із С. Крушельницькою, працював у Картинній галереї (реставрував близько 500 пам'яток). Станом на 1961 р. з погляду радянської влади «велику роль у комуністичному вихованні трудящих, пропаганді і ознайомленні народу з образотворчим мистецтвом відігравала Львівська картинна галерея, Львівський державний музей українського мистецтва, Львівський український державний музей етнографії та художніх промислів Академії наук УРСР. Галерея стала одним з найбільших художніх музеїв Радянської України з 10-річними фондами творів живопису, скульптури, графіки західно-європейського, російсько-дореволюційного, радянського та мистецтва країн народної демократії. Кількість її відвідувачів зростала (1934 р. — 4,5 тис. осіб, а 1960 р. —

⁵ Записано під час розмови автора з В. Овсійчуком, 30 серпня 2010 р.

більше 70 тис.)» [22, с. 472—473]. Однак В. Овсійчук закарбував у пам'яті щоденні реалії, зокрема, як до них — працівників галереї, приходив чоловік похилого віку й вихвалявся: «Коли ми проходили під вікнами квартир, то видивлялися цікаві й дорогі речі, картини. Просились зайти, а коли знаходили заборошені листівки то... на плиті ще доварювалась манна каша, як ми везли їх на вокзал..., а там поселялися наші. Окрім того, при обшуках квартир представників інтелігенції міліція підкидала листівки про С. Бандеру тощо. «Ворогів народу» з родинами висилали в табори Сибіру чи Казахстану, де знищували, а повстання засуджених зупиняли танками. Як ми могли дивитися на радянський лад?»⁶.

Зазначимо, 1962 р. в СРСР проявився відхід від демократичних тенденцій періоду «відлиги», коли після виставки до 30-ліття Московської організації союзу художників РРФСР у Центральному виставковому залі (Манежі) М. Хрущов розкритикував художників. Це стало сигналом для боротьби з модернізмом, абстракціонізмом, будь-якими новаціями, які виходили за рамки реалістичного мистецтва [9, с. 241]. Далі відбувалися зустрічі М. Хрущова з діячами мистецтва і літератури (17.12.1962; 7—8.03.1963), Республіканська нарада активу творчої інтелігенції та ідеологічних працівників України (04.1963) [26, с. 104]. На бюро Львівського обкому КПУ обговорювали групи теоретиків «формалістичного напрямку» у Львівському державному інституті прикладного і декоративного мистецтва (ЛДІПДМ) [9, с. 242]. Львів відвідав міністр культури УРСР Р. Бабійчук і в супроводі начальника обласного управління культури Я. Вітошинського оглянув виставкові зали Львівської картинної галереї з метою пошуку абстракціоністів [26, с. 11]. В контексті цих подій В. Овсійчук поєднував працю в Картинній галереї з викладанням в ЛДІПДМ, куди від 1965 р. приходив на захисти дипломів, про що згадував так: «Перші випуски були дуже обдарованими (Д. Довбошинський, Д. Крвавич, Е. Мисько). На запрошення завідувача кафедри живопису Д. Довбошинського я розробив програму і читав новий предмет — кольорознавство»⁷. Уже від 1960-х рр. лек-

ції та шевченківські вечори славилися популярністю серед інтелігенції та студентів Львова. В. Овсійчука називали і Людиною Ренесансу, і Людиною-Легендою, яка прокладає мости через століття [17].

Однак ЛДІПДМ, як і інші повоєнні виші, жив першочерговим впровадженням компартійної ідеології, з-поміж навчальних та побутових проблем: браком викладачів; матеріалів, приміщень. Всебічне життя і вишу, і Львова загалом, віддзеркалювали протоколи компартійних структур ЛДІПДМ [18, с. 84—90]. Зокрема, 1965-й рік значився гострим дискурсом з приводу статті Б. Гориня «Сучасна львівська скульптура» (23.12.1964 р., «Вільна Україна» [13; 3, арк. 3—4]), а 11 березня 1965 р. в Інституті відбулися загальні партійні збори спільно з представниками Львівської державної консерваторії ім. М.В. Лисенка, Інституту фізичної культури (присутні — 156 комуністів) [3, арк. 7], інше.

Проілюструємо умови праці В. Овсійчука в Інституті найактуальнішими, на наш погляд, фрагментами. Зокрема, в «Звітній доповіді партійного бюро партійної організації ЛДІПДМ» від 18.10.1967 до 22.11.1967 р. йшлося: «Навчальна і наукова робота Інституту скеровувалася партійним бюро у відповідності з рішенням Програми КПРС, ХХІІІ з'їздом партії, постановою ЦК КПРС «Про суспільні науки» в світлі Тез ЦК КПРС про 50-річчя Великої Соціалістичної революції...». Відзначали наукову працю О. Чарновського, Д. Крвавича; розроблені кафедрами живопису й рисунку методички з викладання названих дисциплін у вишах декоративно-прикладного профілю; міжнародну конференцію «Українська кераміка» та VIII Наукову конференцію, присвячену науково-дослідній, методичній та творчій роботі кафедр Інституту за 1966 р.; посібник з історії українського декоративно-прикладного мистецтва (Я. Запаско, Є. Арофікін, Гладкий, Галкіна); успішні результати весняної сесії 1966/67 н. р.; роботи викладачів, зокрема, Р. Сельського «Карпатський пейзаж», Е. Миська бюст І. Севери тощо» [3, арк. 39—45], проект монумента Радянської Армії (Львів); виготовлення біля 50-ти сувенірів, присвячених 50-річчю Жовтня викладачами кафедр кераміки і художнього скла тощо.

На початку кожного семестру ідейно-виховну роботу вишу планували окремим розділом у загальному плані роботи партійного бюро. Її проводили і в гурто-

⁶ Записано під час розмови автора з В. Овсійчуком 7.08.2013 р.

⁷ Записано під час розмови автора з В. Овсійчуком 7.08.2013 р.

житку, і на студентських конференціях, що виглядало так: «За звітний період проведено 10 семінарів... з доповідями на жовтневі теми виступило 40 викладачів, з них — 9 комуністів. Студенти відвідали виставки: Естонського мистецтва; фотодокументів антинародної діяльності українських буржуазних націоналістів; робіт Т. Яблонської... У час загальноінститутських політгодин слухали лекції, присвячені 50-річчю Жовтня «Жовтневі читання» (старший викладач О. Васюков, кандидат філософських наук університету М. Гофман, старий комуніст, учасник штурму Зимового палацу П.І. Мар'єв зі спогадами, інші). Діяв гурток основ марксистсько-ленінської естетики. Два викладача навчалися у вечірньому Університеті марксизму-ленінізму. На жаль, немає практики не висувати на посаду старшого викладача без його закінчення» [3, арк. 46]. Відзначимо, В. Овсійчук не навчався у згаданому університеті.

Звітували й про зустрічі з письменниками й поетами Львова. Зі спогадами про поїздку в Італію, а згодом, як делегат V з'їзду письменників України виступив головний редактор видавництва «Каменярь» І. Сварник; письменники В. Гжицький, Я. Стецюк; поет Р. Братунь — про Францію, Англію, Кубу, Туреччину, Африку на зустрічі «Дорогами дружби». Чергову зустріч розпочав кандидат філологічних наук С. Трофімчук доповіддю «Письменники Львова до 50-річчя Великого Жовтня», а закінчили виступами поети Р. Лубківський і В. Лучук. 20 лютого 1967 р. Інститут відзначив 20-річчя [3, арк. 51].

Загалом наприкінці 50-х — на початку 60-х рр. ХХ ст. суспільно-політична атмосфера в СРСР відзначалася послабленням ідеологічних догм сталінізму [32, с. 40]. На цьому тлі О. Голубець відзначив мистецтвознавців Б. Гориня та В. Овсійчука за їх сміливі виступи в пресі та творчі вечори, участь у яких брали і студенти ЛДПДМ [12, с. 39], але, з погляду компартійної влади, В. Овсійчук переймався нейтральними темами, приносив на заняття заборонену літературу, організовував шевченківські вечори. Попри це він входив у склад різних комісій, зокрема з організації заходів святкування 100-річчя з дня народження Лесі Українки [5, арк. 179]. Секретар бюро І. Фатєєв на засіданні партійного бюро партійної організації ЛДПДМ (протокол № 7 від 9.01.1971 р.) інформував про це так: «25 лютого громадськість країни відзначить 100-річчя з дня

народження Лесі Українки, вірної доньки українського народу, поетеси, прогресивного діяча. Нам в Інституті також необхідно відзначити цей ювілей». З проведення заходу затвердили комісію із 11-х викладачів, головою — В. Овсійчука [5, арк. 179]. Проте вчений пригадував іншу сторону цих свят: «Куратор інституту викликав мене за проведення шевченківських вечорів. Займався я і гуртком естетичного виховання, що діяв з ініціативи парткабінету (О. Васюков). Доручали готувати вечори мистецтва бароко, ренесансу. Започатковані мною вечори були «віддушиною в тому затхлому часі», а згодом на них приходило пів міста». Відповідав В. Овсійчук і за проведення інших заходів, приміром, за сценарій святкування Нового 1973 р. (протокол № 5 від 26.12.1973) [6, арк. 157], «100-річчя з дня народження Соломії Крушельницької», який провів 1974 р. Клуб естетичного виховання (О. Васюков, В. Овсійчук) [7, арк. 61], інші заходи.

Не зважаючи на суспільно-культурні трансформації, кількість комуністів, зі списку яких розпочиналися протоколи засідань партійної організації Інституту, постійно зростали. Так, якщо 1971 р. їх було 55 осіб [5, арк. 1], 1974 — 70 [7, арк. 167.], то в 1983 р. — 127 [8, арк. 1—4]. Фіксували й «Плани компартійних заходів з інтернаціонального, патріотичного та атеїстичного виховання колективу ЛДПДМ за 1970/71 навч. р.», де, приміром, планували «Лекцію на атеїстичну тему: про християнське свято Пасху» [4, арк. 254]. Важливо, що В. Овсійчук значився лише у списку ветеранів Великої Вітчизняної війни за 1970 р. (№ 16 із 26-ти), який розміщувався на дошці пошани, одній з тих, що оформляли в Інституті [4, арк. 181].

Всупереч безпартійній позиції, роль В. Овсійчука в мистецькому Львові була однією з визначальних, що, приміром, засвідчують записи протоколу засідання правління Львівської організації Спілки художників України (18.01.1971 р.) з приводу перспектив творчого розвитку Львова та критичних матеріалів преси про виставку львівських художників у Києві. В. Овсійчук, похваливши виставку, сказав: «Мистецтво стає інтелектуальним, кожен художник відчуває його теоретизувати, це провалля веде до абсурду, поряд з інтелектом появляється наївне мистецтво, яке діє на відчуття». М. Батіг захищав мистецькі авторитети (Сельський, Севера)..., але це не завадило Д. Гринцю підсумувати

все в душі епохи: «Спочатку побудуємо комунізм, потім будемо говорити про індивідуалізм» [23, с. 545—548]. Аналогічні гасла переповнювали протоколи партійних структур ЛДПДМ. Так, у «Рішенні» закритих партійних зборів парторганізації Інституту (протокол № 9 від 25.09.1971 р.) зазначено: «Комуністи парторганізації, як і весь радянський народ, палко схвалюють рішення XXIV з'їзду КПРС і працею втілюють їх в життя...» [4, арк. 82—83]. До речі, Інститут здійснював шефство над військовою частиною ПрикВО; проводив святкові вечори до Дня Радянської Армії, Дня Перемоги; студенти брали участь у мітинзі, присвяченому 35-річчю демонстрації робітників Львова, похоронах Козака» [4, арк. 155] тощо.

Ризикуючи особистою свободою, В. Овсійчук спробував врятувати мисткиню С. Шабатуру — випускницю ЛДПДМ 1967 р., яку арештували 12 січня 1972 р., звинувативши в здійсненні злочину, передбаченого ст. 62 Ч. 1 за антирадянську наклепницьку діяльність. За матеріалами архівної кримінальної справи (АКС П-32157) [1], відкритої проти С. Шабатури, його, як і багатьох інших працівників ЛДПДМ — Д. Довбошинського, Є. Арофікіна, А. Бокотея, К. Звіринського, Марту Токар, Є. Безніска, інших; літераторів і громадських діячів Львова, зокрема, М. Батога, Л. Левицького, І. Геля, Ю. Шухевича, В. Стуса, В. Чорновола, Ірину та Ігоря Калинців, іноземних туристів, викликали в слідчий відділ Українського Комітету Державної Безпеки (УКДБ) при РМ УРСР у Львівській області. Загалом тоді допитали біля 120-и осіб, провели три очні ставки тощо. Слідчий «Постановою про призначення мистецтвознавчої експертизи» (7.04.1972 р.) призначив В. Овсійчука, як відомого мистецтвознавця, написати висновок зазначеної експертизи одного з вилучених гобеленів С. Шабатури «Кассандра», який мисткиня представила на виставку, присвячену ювілею Лесі Українки. Отож, для повного аналізу гобелену, зокрема його композиційності та ідейної направленості, необхідні спеціальні знання. Керуючись ст. 196 КПК УРСР слідчий Похіл постановив: 1. Призначити по настояній справі мистецтвознавчу експертизу, проведення якої доручити викладачам ЛДПДМ: завідувачу кафедри живопису доценту Д. Довбошинському, завідувачу кафедри текстилю доценту Е. Арофікіну, старшому викладачу мистецтвознавства В. Овсійчуку; 2. На рішення експертів

поставлено питання: а) яку ідею за змістом вклала Шабатура в гобелен «Кассандра» та якої вона направленості?; б) Як можна пояснити в гобелені композицію зображення, символи, кольори; в) чи відповідав зміст гобелену «Кассандра» змісту поеми «Кассандра» Лесі Українки?; г) Чи має гобелен в своєму змісті актуальні теми та яке враження він викликає у глядача. Наступного дня С. Шабатуру ознайом з результатом експертизи відповідно з ст. 197 КПК УРСР та пояснили її «права» (заявляти відвід експертів, інші). Слідчий Похіл пояснив права і обов'язки експертам (протокол від 11.04.1972): «зобов'язані явитись по виклику слідчого і дати правильний висновок на поставленні питання: знайти матеріали справи, порушувати клопотання про надання нових матеріалів, необхідних для висновку, бути присутніми на допитах, ставити питання допитуваним щодо експертизи». Д. Довбошинського, Є. Арофікіна та В. Овсійчука. попередили про кримінальну відповідальність за ст. ст. 178 і 179 КК УРСР про: ухилення від виконання обов'язків; дачу завідомо неправдивого висновку. В. Овсійчук пригадував, як в ході слідства їх, експертів, перед розмовою, кожного окремо, по годині тримали в кімнаті очікувань КДБ, де вони мали «психологічно розкластися» й слідкували, щоби вони не домовилися між собою. В. Овсійчук написав висновок, який дали «дали» підписати Д. Довбошинському й Є. Арофікіну. «Вони також тяжко переживали свою участь у цьому», — додав В. Овсійчук⁸

Користуючись необізнаністю слідчих, В. Овсійчук, на загал негативним висновком (12 квітня 1972 р.) обійшов гострі кути, відбувся загальними фразами, а суть гобелену завуалював фразами про радянські революції. Зокрема, він констатував: «В гобелені С. Шабатури образ Кассандри сповнений болючої експресії, позбавлений глибокого естетичного втілення не знайшов ні пластичної, ні громадсько-гуманістичної наповненості як трактований Лесею Українкою в поемі, ні людяно-пристрасного вирішення... Для Лесі Українки Кассандра втілювала риси революційних борців, вірних боротьбі... Автор одно-сторонньо тлумачить тему у трагічно-песимістичному звучанні, що не відповідає скеруванню радянського мистецтва... Гобеленом автор заперечує суть соціально-

⁸ Записано під час розмови автора з В. Овсійчуком 7.08.2013 р.

філософських поглядів Лесі Українки. У глядача... го-белен може викликати різні враження: як в розумінні ідейного змісту, його спрямованості, так і в оцінці його художньої вартості».

У зв'язку з тим, що відповідь на поставленні запитання експертизи близька за змістом і здебільше переплітається, то висновок зроблений в загальній формі, дотримуючись поставлених запитань.

14 квітня 1972 р. С. Шабатура підписала «Протокол ознайомлення з матеріалами мистецької експертизи» і заявила, що відносно проведеної експертизи та її висновку ніяких зауважень та доповнень не має [19, с. 631—643].

Поділився В. Овсійчук й спогадами про розмови зі слідчими: «Ми відвертали увагу кегебістів від шаблі, наголошуючи, що вона турецька, а не українська, що здобута в бою, адже своєї зброї козаки не виготовляли, що синьо-жовте тло ще не є свідченням націоналізму...»⁹. З вдячністю згадувала і п. Стефанія «інтелігента В. Овсійчука», який не відвернувся від неї та спробував заплутати слідство хибними свідченнями. Мисткиня пам'ятала його компліменти на танцях, в поїздках з друзями-митцями (Остафійчуком, Д. Крвавичем) в Карпати, при зустрічах у Львові, й наголошувала: «Якби ви знали, який він був розумний та гарний, наче намальований!»¹⁰. Ці слова засвідчили вміння цінувати один одного, витримуючи психологічні утиски тоталітарної системи. Зрештою, С. Шабатуру ув'язнили до п'яти років таборів та трьох років заслання, які вона відбувала у Мордовській АРСР [19]. Як бачимо, насильницькі заходи виявилися недостатньо сильними, щоби зламати сильні патріотичні позиції окремих львів'ян.

Отож, сучасний погляд на повоєнні партійні, кримінальні, публіцистичні документи дав змогу простежити психологічний клімат на робочих місцях В. Овсійчука. Володимир Антонович власним прикладом виховував повноцінні творчі особистості, працював над пошуком вічних естетичних ідеалів у мистецтві та ділився колосальним досвідом. Інтелект геніального вченого дозволив В. Овсійчуку виступити в ролі духовного старійшини українського народу.

⁹ Записано під час розмови автора з В. Овсійчуком 7.08.2013 р.

¹⁰ Записано під час розмови автора зі С. Шабатурою 14.08.2013 р.

1. Архів УСБУ ЛО. — Спр. П-32157 : у 4-х т. — Т. 1. — 300 арк. ; т. 2. — 302 арк. ; т. 3. — 302 арк. ; т. 4. — 394 арк.
2. ГДА СБУ (Київ). — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 35. — Арк. 99.
3. ДАЛО. — Ф. П. — 1838. — Оп. 1. — Спр. 53. — 45 арк.
4. ДАЛО. — Ф. П. — 1838. — Оп. 1. — Спр. 59. — 274 арк.
5. ДАЛО. — Ф. П. — 1838. — Оп. 1. — Спр. 60. — 251 арк.
6. ДАЛО. — Ф. П. — 1838. — Оп. 1. — Спр. 62. — 173 арк.
7. ДАЛО. — Ф. П. — 1838. — Оп. 1. — Спр. 63. — 167 арк.
8. ДАЛО. — Ф. П. — 1838. — Оп. 1. — Спр. 78 (коробка № 352). — 166 арк.
9. Баран В. Україна 1950—1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи / Володимир Баран. — Львів, 1996. — 448 с.
10. Володимир Овсійчук: Бібліограф. показ. / відп. ред. С.О. Черепанова ; уклад. О.І. Котлобулатова ; М-во освіти України ; Львів. Академія мистецтв. — Львів : Каменар, 1996. — 30 с.
11. Генега Р. Викладачі та студенти Львова в перше повоєнне десятиліття / Роман Генега // Львів: місто — суспільство — культура : зб. наук. праць / за ред. О. Аркуші, М. Мудрого ; Львівський національний університет імені Івана Франка, 2007. — Т. 6. — Львів — Краків: діалог міст в історичній ретроспективі // Вісник Львівського університету. Сер. історична. Спец. випуск. — 2007. — С. 596.
12. Голубець О. Між свободою і тоталітаризмом: мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття / Орест Голубець. — Львів : Академічний експрес, 2001. — 175 с.
13. Горинь Б. Сучасна львівська скульптура / Богдан Горинь // Вільна Україна. — 1964. — 23 грудня.
14. Дашкевич Я. Український народ і комунізм / Ярослав Дашкевич // Воля і Батьківщина. — Львів, 1996. — Ч. 1 (18). — С. 11—13.
15. Жовтень. — 1954. — № 1. — Січень. — С. 126.
16. Ігнатенко О. Володимир Овсійчук: «Рим і Флоренція знаю не гірше, ніж Львів» / Ольга Ігнатенко // Високий замок. Леополіс. Додаток до газети. — 2009. — 20 серпня. — С. 5.
17. Ігнатенко О. Володимир Овсійчук: «Тарас Шевченко — руський Рембрандт» / Ольга Ігнатенко // День. — № 82 (2013). — 16 травня.
18. Ігнатенко О. Ідейно-виховна робота викладачів Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва в контексті педагогічної парадигми періоду тоталітаризму / Ольга Ігнатенко // Зб. наук. праць «Гілея: науковий вісник» / гол. ред. В.М. Вашкевич. — К. : ВІР УАН, 2012. — Вип. 63 (№ 8). — С. 84—90.

19. *Ігнатенко О.* Львівська мисткиня Стефанія Шабатура: сучасний погляд на кримінальну справу 1972 року / О. Ігнатенко // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: до 22 річниці відновлення незалежності України* / гол. ред. колеґії М. Литвин, упоряд. І. Соляр, О. Середа ; НАН України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. — Львів, 2013. — С. 631—643.
20. *Ігнатенко О.* Проблеми творчої адаптації митців Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва в умовах тоталітаризму (40—60-ті рр. ХХ ст.) / О. Ігнатенко // *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*, 2013. — Вип. 14. — С. 215—228.
21. *Історія Львова : у 3 т.* / редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. — Львів : Центр Європи, 2007. — 575 с.
22. *Культурне життя в Україні. Західні землі* / упоряд. Т. Галайчак, О. Луцький, Ю. Сливка, Л. Батрак-Плодиста та інші. — Львів : НАН України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. — Т. 2. — 918 с.
23. *Культурне життя в Україні: західні землі* / упоряд. Т. Галайчак, О. Луцький, Ю. Сливка, Л. Батрак-Плодиста та інші. — Львів : НАН України ; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. — Т. 3. — С. 545—548.
24. *Ленінська зірка.* — Лопатин, Львівської області. — 18.12.1950. — С. 2.
25. *Литвин М.* 1939. Західні землі України / Микола Литвин, Олександр Луцький, Кім Науменко. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. — С. 133—139.
26. *Марусик Т.В.* Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40—50-ті рр. ХХ ст.) / Т.В. Марусик. — Чернівці : Рута ЧНУ, 2002. — 463 с.
27. *Патер І.* Львів радянський — перше повоєнне десятиріччя (1944—1953) / Іван Патер // *Історія Львова : у 3 т.* / редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. — Львів : Центр Європи, 2007. — С. 252.
28. *Проскурова С.* Дослідницький потенціал методу усної історії / Світлана Проскурова // *Наукові записки. Серія: Історичні науки. Вип. 14.* — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. — С. 285—294.
29. *Ріпко О.* Любов і відданість. Скарби Ярослави Музики / Олена Ріпко // *Галицька брама.* — 2010. — № 1—2. — Січень-лютий. — С. 9—15.
30. *Теорія усної історії: сучасний стан і перспективи досліджень* / Г. Грінченко // *Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник.* — 2008. — Вип. 9—10. — С. 386—397.
31. *Шмагало Р.* Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850—1950-ті рр.) / Ростислав Шмагало. — Львів : Українські технології, 2002. — 141 с.
32. *Яців Р.* Ідеали повертаються, або Львівський клуб українських митців / Роман Яців // *Мистецькі студії.* — Львів, 1991. — Ч. 1. — С. 3.
33. *Яців Р.* Львівська графіка 1945—1990: Традиції і новаторство / Роман Яців. — К., 1992. — С. 40.
34. *Яців Р.* Мистецький Львів до і після 1956 року: Імунітет contra канон / Роман Яців // *Українське мистецтво ХХ ст.: Ідеї, явища, персоналії. Зб. статей.* — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2006. — 352 с.
35. *Яців Р.* Образотворче мистецтво 1944—1953 рр. / Роман Яців // *Історія Львова* / редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. — Львів : Центр Європи, 2007. — Т. 3. — 575 с.

Olha Ihnatenko

ON ART SCHOLAR VOLODYMYR
OVSIYCHUK'S CIVIL AND POLITICAL
POSITION DURING POST-WAR PERIOD
(1945 THROUGH 1970S)

The article has dealt with formation of V.A. Ovsyichuk's personality and his civil and political position during complications of war and post-war time. On the basis of declassified archival materials kept by the Headquarter of Ukrainian Security service in Lviv obl. and documents gathered in the State archive of Lviv obl. the research-work has brought an account as for psychological climate so in working-places of future scholar, as in a whole of Ukraine. Stress has been put on the point that compulsive measures appeared to be insufficient to destroy strong patriotic attitudes of some certain public figures. Notion has been launched that in spite of his non-party position V.A. Ovsyichuk's role in artistic life of Lviv belonged to determinant ones.

Keywords: V. Ovsyichuk, Lviv, socio-political position, Communist party power, local elite, artistic elite.

Ольга Игнатенко

ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ
ПОЗИЦИЯ ИСКУССТВОВЕДА
ВЛАДИМИРА ОВСИЙЧУКА
В ПОСЛЕВОЕННЫЙ ПЕРИОД
(1945—1970-е гг.)

Освещается становление личности и общественно-политической позиции В.А. Овсийчука в сложное военное и послевоенное время. На основании рассекреченных архивных материалов Управления службы безопасности Украины во Львовской области, документов Государственного архива Львовской области (ДАЛО), прослеживается психологический климат того времени как на рабочих местах, где работал будущий ученый, так и в Украине в целом. Подчеркивается, что насильственные меры оказались недостаточными, чтобы сломать сильные патриотические позиции отдельных личностей. Отмечается, что вопреки беспартийной позиции, роль В. Овсийчука в художественной жизни Львова была одной из определяющих.

Ключевые слова: В. Овсийчук, Львов, общественно-политическая позиция, компартийная власть, местная элита, художественная элита.